

เทศน์เช้า วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

นี่ชีวิตนะ ชีวิตเราเกิดมา เกิดมาในชีวิตนี้เรารู้ว่าเรามีความสุข เราไม่รู้หรือว่าชีวิตนี้ เห็นใหม่ อริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ความจริงเป็นความทุกข์นะ เรามองไปในสัตว์ แมลงวันมันอยู่ได้แค่ ๗ วันเท่านั้นนะ แล้วเวลาผู้ที่มีคุณธรรมเขามองชีวิตเรานะ ชีวิตเราทั้งชีวิตเราว่าชีวิตหนึ่งทั้งชีวิตนะ คุณวิญญูะสิ คุณวิญญูะ เห็นใหม่ นี่ผู้ที่มีคุณธรรมในหัวใจ เขามองชีวิตเราก้แค่ ๗-๘ วันเท่านั้นนะ แล้วถ้า ๗-๘ วันนี้นะ เวลาเราเกิดมาเกิดมาเพื่ออะไร ถ้าเราเกิดมาไม่เป็นความทุกข์

แต่ถ้าเป็นกรรมะเกิดมาเพื่อโอกาสนะ อริยทรัพย์การเกิดเป็นมนุษย์นี่แสนยาก การเกิดเป็นมนุษย์เพราะอะไร เพราะจิตวิญญูณมีมหาศาลเลยแล้วมันไม่ได้เกิดนะ มันไม่ได้เกิดเป็นมนุษย์มันต้องเกิดตามแต่เวรแต่กรรมของเขาไป ถ้าเกิดแต่กรรมแต่เวรของเขาไป เห็นใหม่ นี่สิ่งที่เกิดเป็นมนุษย์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกเหมือนเต่าตาบอดอยู่ในทะเลนะ เวลาโผล่ขึ้นจากทะเล ถ้าโผล่ขึ้นมาอยู่ในบ่วงนั้นนะ เกิดมาเป็นมนุษย์ชาติหนึ่ง

มนุษย์สมบัตินี้มีคุณสมบัติมหาศาลเลย มีคุณสมบัติมหาศาลเพราะอะไร เพราะว่ามันมีโอกาสไง มันมีโอกาสว่าเรารู้จักชีวิตของเรา นี่ถ้าตกรอกเอวจินะ มันก็เหมือนกับคนอยู่ในคุกในตาราง มันมีคนคุมอยู่ตลอดเวลาเนะ อยู่ในสวรรค์ อยู่ในพรหมนี่ มันก็มีความเพลิดเพลินของเขาไปในชีวิตไง แต่ออกมาเป็นอิสระ มนุษย์นี่เป็นชีวิตที่อิสระมาก จะทำความดีก็ได้ จะทำความชั่วก็ได้ จะทำอะไรก็ได้แล้วแต่เราจะเลือกเอา แล้วแต่เราจะเลือกเอานะ แล้วถ้ามีสติสัมปชัญญะ นี่โอกาสของชีวิต เราจะทำคุณงามความดีของเราเนะ ถ้าเป็นคุณงามความดีของเรา ถ้าเป็นกิเลสเนะ มันบอกว่าเราเสียเปรียบ เราเสียเปรียบโลกเขา โลกเขามีแต่ผลประโยชน์ เห็นใหม่

แต่ถ้าเราเป็นผู้เสียสละ เราเป็นผู้ให้ ทั้งชีวิตของเราเป็นผู้ให้ มันเกิดอำนาจวาสนานะ มันเกิดบารมี นี่บารมีธรรมเกิดอย่างนี้ เกิดจากการยอมรับของสังคม เกิดจากการยอมรับของหมู่คณะ เกิดการยอมรับ เห็นใหม่ ถ้าในกรรมะนะเขาเรียกหลงใจ ถ้าหลงใจนะ เราไว้ใจ เราหลงใจเราทำอะไรก็ได้ ถ้าเราไม่ไว้ใจเราไม่หลงใจสิ่งต่างๆ เราจะไม่มีความระแวงตลอดไป ถ้าเรามาลงใจกัน เห็นใหม่ เราไม่ไว้ใจคนนี่ เราไม่ไว้ใจ ๒ คนนี่ เราไม่ไว้ใจสิ่งต่างๆ ชีวิตเรานี้มีแต่ความหวาดระแวง

แต่ถ้าเราไว้ใจ เราไว้ใจเพราะอะไรล่ะ เราไว้ใจเพราะ คุณติ สัตว์นั้น เราให้อาหารสัตว์นั้น สัตว์มันยังเห็นว่าเราให้อาหารมัน มันไว้ใจเรานะ มันจะคุ้นเคยกับเรา มันจะเห็นว่าตรงนี้ไม่เป็นภัย นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราเป็นผู้ให้ เราเป็นผู้ที่สร้างคุณงามความดีของเรา คุณงามความดีไม่ใช่ทำให้ อย่างเดียวกัน การให้วิชาการ การให้การคุ้มครอง การให้ต่างๆ มันเป็นการให้ทั้งนั้นนะ ถ้ามีการ ให้อย่างนี้ คนที่อยู่ในปกครอง คนที่อยู่กับเรา เขาก็มีความร่มเย็นเป็นสุข เห็นไหม นี่มันได้หัวใจ มาตรงนี้ไง ถ้ามันได้หัวใจตรงนี้ นี่สิ่งนี้การสร้างสม เห็นไหม ถ้าสร้างสมขึ้นมาอย่างนี้ เราเกิดมา เพื่อเรา ทำความดีเพื่อเราจะไม่ทุกข์ไม่ร้อน

คนจะบ่นมากเลยว่าทำความดีไม่ได้ดี เราคิดว่าความดีคืออะไรล่ะ ความดีคือได้ ประกาศนียบัตรใช่ไหม ความดีคือเขาประกาศยกย่องเราหรือ สิ่งนั้นมันเป็นสมมุติทั้งนั้นนะ เพราะมีการสมมุติอย่างนั้น โลกเป็นอย่างนั้น โลกมันเป็นกรอบอย่างนั้น เขาถึงแสวงหากัน เขา ต้องทำการประชาสัมพันธ์กัน เขาถึงทำความดีเพื่อเกียรติยศเกียรติศักดิ์ของเขา สิ่งนั้นไม่ใช่ความดี แท้เลย

ถ้าความดีของเรา เราทำแล้วเราสบายใจของเรา เราทำความดีของเรา เห็นไหม ความดีนี้ จะให้ผลมหาศาลเลย ถ้าความดีอย่างนี้เกิดขึ้นมา เห็นไหม มันจะย้อนกลับมาที่หัวใจนะ ถ้าหัวใจ เห็นคุณงามความดีอย่างนี้ มันจะมีคุณค่าขึ้นมา เรามองไปแต่เรื่องวัตถุ มองไปแต่การยอมรับของ สังคม มองไปแต่ชื่อเสียงเกียรติศักดิ์เกียรติคุณ แต่เราไม่มองการยอมรับของใจเราเองเลย

ถ้าเรามองการยอมรับใจเราเองนะ เราไม่โกหกตัวเองไง ภิกษุอธิษฐานพรรษาแล้วขาด พรรษาไป มันเป็นอาบัติตรงไหนล่ะ เป็นอาบัติเพราะว่าเราขาดสังฆะกับเรา เราหลอกตัวเองใจ เรา โกหกคนอื่นนะเป็นความโกหกอันหนึ่ง เราโกหกตัวเอง เราตั้งสังฆะแล้วไม่ได้ทำสังฆะของตัวเองนะ เราผิดกับตัวเอง เห็นไหม นี่มันไม่ได้ความดีที่เป็นความจริงจากหัวใจของเรา

ถ้าความดีที่เป็นความจริงจากหัวใจของเรา เห็นไหม สิ่งที่เป็นความดีของเรา ถ้าเป็น ความดีของเราจะเป็นสภาวะแบบนี้ ถ้าสภาวะแบบนี้มันจะย้อนกลับมาที่เรานะ ที่การเกิดเป็น มนุษย์ไง ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์นะ เพราะมนุษย์มันมีสิทธิ์เลือกใช่ไหม ถ้าเขาเลือกทางวัตถุกัน เลือก โลกธรรม ๘ นี้ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ เขาได้เลือกเรื่องลาภยศเรื่องชื่อเสียงของเขา แต่ความ เสื่อมของเขาเขาไม่มองว่ามันจะเสื่อมไป ถ้าความเสื่อมอันนั้นมันจะมีความทุกข์ของเขา แต่เราไม่

ต้องการสิ่งนั้นเลย เห็นไหม เราไม่ต้องการลาภ ไม่ต้องการสักการะ ไม่ต้องการยศสรรเสริญใดๆ ทั้งสิ้น เราทำความดีเพื่อความดี เห็นไหม

ถ้าความดีเพื่อความดีของเรา ความดีของเราใครจะมาแย่งชิงของเราไปได้ล่ะ เพราะอะไร เพราะเราทำไม่มีใครรู้กับเราหรอก เรานั่งสมาธิภาวนา เราเดินจงกรมทั้งวันทั้งคืน มีใครรู้กับเรา มีแต่เทวดา อินทร์ พรหม รับรู้กับเรา เห็นไหม ถ้าเทวดา อินทร์ พรหม เป็นสัมมาทิฏฐินะ เขาเห็นคนทำคุณงามความดีจะเป็นคุณงามความดี ถ้าเทวดา อินทร์ พรหม เป็นมิชฌาทิฏฐินะ เขาก็ไม่เห็นคุณงามความดีกับเรา

หลวงปู่มั่นไปเดินจงกรมอยู่ในป่า เห็นไหม ท่านเดินจงกรมของท่าน เพราะท่านรู้วาระจิตของสัตว์ ของพญานาค ของสัตว์ต่างๆ เห็นไหม ท่านเดินจงกรมเสียงดัง เขาบอกว่า “ภิกษุอะไร เดินอย่างกับม้าแข่ง” เห็นไหม เพราะการเดินมันก็มีเสียงเป็นปกติ ก็เดินธรรมดาเนี่ยแหละ แต่มันเป็นมิชฌาทิฏฐิ มันมีความเห็นของมันว่าต้องตามความพอใจของเขา มันไม่ได้ตั้งใจของเขา นี่รู้ว่าเขาจะเป็นกรรมของเขา อุดส่าห์เดินด้วยความสำรวม “ภิกษุอะไรเดินเหมือนกับคนเป็นไข” นี่ทั้งๆ ที่เป็นสิ่งที่เขาเห็นของเขา เขารู้ของเขานี้คือทำอะไร แต่จิตใจของเขาเป็นสภาวะแบบนั้น จนหลวงปู่มั่นต้องเทศน์สอนนะ เทศน์สอนว่า “ถ้าจะหาบเอาแต่ความชั่วมาใส่หัวใจนะ คนอื่นทำความดีขนาดไหน เราก็ไม่เห็นความดีของเขาหรอก”

แต่ถ้าเราไม่เอาความชั่วไปใส่ในหัวใจของเราละ ความดีก็คือความดีไง ความดีเป็นสภาวะแบบนั้น เราจะไม่ได้เดือดร้อนกับเรา “ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว” เรายืนยันสัจจะข้อนี้ แต่ความดีมันมีตั้งหลายระดับ ความดีของเด็ก เห็นไหม แค่มันทำคุณงามความดี เราชมเขา เขาจะชื่นใจมาก เด็กทุกคนต้องการการชมจากผู้ใหญ่เท่านั้นเองว่าเป็นคุณประโยชน์ของเขา แต่ของเราใครชมขนาดไหน ถ้าเราไม่มีผลประโยชน์เราก็ไม่ได้ของเรา ถ้าผลประโยชน์ของเรา คนที่มีตาคะ ผลประโยชน์นั้นนะ คนโง่หรือคนพันคนชมไม่มีความหมายเลย ถ้าคนมีปัญญาชม พูดคำเดียวจะคำนั้นจะเป็นสิ่งที่เตือนใจเรา เห็นไหม

คนมีปัญญาพูดเราต้องฟังท่าน ฟังท่านเพื่ออะไร เพราะสิ่งที่เป็นประสบการณ์ของท่าน ท่านจะเตือนเรา ถ้าเตือนเราเป็นประโยชน์ของเรา เห็นไหม นี่สิ่งที่เป็นประโยชน์ของเรา มันเป็นประโยชน์จากหัวใจ สิ่งนี้เป็นนามธรรมทั้งนั้น ศีลธรรมวัฒนธรรมมาจากไหน ศีลธรรมวัฒนธรรมมาจากหัวใจนะ นี่สิ่งที่ศีลธรรมวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมที่เขาทำกันมา มันมาจาก

ไหนด คนรู้จริงเขาทำของเขามันเป็นประโยชน์กับเขา เขากระทำของเขาขึ้นมา มันเป็นพิธีกรรมขึ้นมา นี่พิธีกรรมทำผิดทำถูกก็ว่ากันไป แต่มันมาจากไหนล่ะ มาจากความรู้สึกละใหม่

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าหัวใจเราอ่อนนิ่มควรแก่การงานนะ มันจะเห็นทรัพย์จากภายในของเรา ความดีเพื่อเราไง ความดีเพื่อความสุขของเรา เราอยู่ของเรานะ บุญกุศลหมายถึงว่า ในครอบครัวนั้นยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุขในครอบครัวนั้น นั่นคือบุญ บุญไม่ใช่วัตถุ บุญไม่ใช่สิ่งที่เราเอาไปโชว์กัน เห็นไหม ถ้าบุญเป็นวัตถุนะโลกเป็นอย่างนี้ โลกเป็นอนิจจัง ความเป็นอนิจจังคือมันจะมีอย่างนี้ตลอดไปนะ แล้วมันเป็นอนิจจัง ความเป็นอนิจจังมันปรับสภาพของมัน มันเป็นยุคเป็นสมัยของมัน มันจะปรับสภาพของมัน

แล้วเราเกิดในยุคสมัย เห็นไหม ยุคสมัยที่ว่าศาสนาเจริญขึ้นมาหนหนึ่ง ศาสนาเจริญขึ้นมาคือผู้นำที่ดี ครูบาอาจารย์เรานี้จิตใจที่เป็นธรรม จิตใจที่เป็นธรรมจะพูดถึง เห็นไหม นี่ครูบาอาจารย์ท่านไปหาครูบาอาจารย์ ท่านจะบอกเลย คุณงามความดีนี้ นิพพานอยู่ที่ไหน ไม่ใช่อยู่ที่ดินฟ้าอากาศ ไม่ใช่อยู่ที่วัตถุ ไม่ใช่อยู่ที่สิ่งใดๆ เลย อยู่ที่หัวใจของเรา ถ้าคุณงามความดีในหัวใจของเรา เห็นไหม ทุกคนมีคุณงามความดีหมด หน่วยของสังคม ทุกคนสร้างแต่คุณงามความดี สังคมนั้นจะไม่มีการโต้แย้งกันเลย สังคมนั้นจะมีความสุขมาก

สังคมนั้นเกิดมาจากไหน ชาติ ชาติคืออะไร ชาติคือมนุษย์ สิ่งที่มีมนุษย์รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นชาติขึ้นมา เราเหมือนกันถ้าสังคมเป็นความสุข เห็นไหม ศาสนาพุทธเห็นไหม นี่ศาสนาพุทธในประเทศของเราเป็นศาสนาพุทธ ถ้าศาสนาพุทธในประเทศอื่นล่ะ นี่ศาสนานี้มันเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์นะ ถ้าชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มันเป็นเรื่องกรขึ้นมา องค์กรขึ้นมาจากมนุษย์เรานี้ขึ้นมา

แล้วย้อนกลับมาเข้ามาในการประพฤติปฏิบัตินะ อดุตา หิ อดุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนเท่านั้นเป็นที่พึ่งแห่งตนนะ ความดีความชั่วของเขาเป็นความดีความชั่วของเขา ความดีความชั่วของเราเป็นความดีความชั่วของเรา ถ้าความดีความชั่วของเรานี้มันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่การกระทำของเรา ไม่มีความลับนะ ความลับไม่มีในโลก เราทำของเราเราจะรู้ตัวตลอดเวลา เวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา มันเป็นเรื่องจัดตั้งนะ ถ้าจิตมันสงบเข้ามา สงบเข้ามาเฉยๆ ถ้ามันคายตัวออกมาแล้ว สิ่งที่ยึดมั่นตัวนี้มันไม่ได้ชำระกิเลสไป มันเป็นปกตินะ

แต่ถ้าเราสงบเข้ามานะ แล้วเราใช้ปัญญาของเรา เวลามันออกจากสมาธิมานี้ มันจะเบาหาย เบาใจนะ ความลึกลับสงสัย ความสงสัยในหัวใจนะมันได้ตัดทอนไปเรื่อยๆ สิ่งที่ได้ตัดทอนไปเรื่อยๆ เห็นใหม่ นี่คำนี้ สิ่งนี้มันมาจากไหน มันมาจากหัวใจสัมผัส นี่สันติภูมิจึงโก ความเป็นไปของใจ ถ้า สิ่งที่มีสัมผัสขึ้นมาเนี่ย มันจะรู้ของมันตามความเป็นจริง รู้ตามความเป็นจริง

ทุกคนถามมากเลย แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าปฏิบัติไปแล้วถูกต้องหรือผิด ถูกต้องหรือผิดนะ เราจะรู้ของเราสักที ถ้าสิ่งที่มีมันกินไปในเนื้อหาของใจ เห็นใหม่ ถ้าเป็นสมาธินะ ถ้าใจมันเป็นนะ มัน จะฟังหัวใจมาก ถ้าปัญญามันใคร่ครวญขึ้นมาแล้วเนี่ยมันจะฟังอยู่ในหัวใจ พอฟังหัวใจ เห็นใหม่ ฟัง อยู่ในหัวใจก็เลสมันเป็นอนุสัย มันนอนเนื่องมากับใจ สิ่งใดที่เป็นคุณประโยชน์กับมัน พอมันได้ สัมผัสปั๊บเนี่ยมันก็จะยึดของมัน ความยึดอันนั้นเป็นกิเลส พอความยึดอันนั้นเป็นกิเลส ความ ต้องการ ความปรารถนา เวลาปฏิบัติด้วยความต้องการด้วยความปรารถนามันจะไม่ได้ผลเลย ไม่ได้ผลเพราะอะไร เพราะสิ่งนั้นมันเคลื่อนไปก่อน มันเป็นอนาคต สิ่งที่มีความปรารถนามันเป็น อนาคตนะ

แต่เวลาเราตั้งความปรารถนาของเรา เห็นใหม่ นี่บารมี ๑๐ ทศ นี้อธิษฐานบารมีคือ เป้าหมาย ถ้าเราทำถึงเป้าหมายนะ บารมี ๑๐ ทศ เห็นใหม่ นี่สิ่งที่สร้างมา ศิลบารมี ทานบารมี สัจจะบารมี ทานบารมี อธิษฐานบารมี เป้าหมายอย่างนี้ทำได้ แต่ขณะที่จิตมันปฏิบัติเนี่ย มันฟังใจ ขึ้นมา มันออกไปก่อน เห็นใหม่ สิ่งนี้มันเป็นความอยากซ่อนความอยาก โดยสัญชาติของคนมันมี ความปรารถนาดี แต่ความปรารถนาดี ดีของกิเลสมันก็ดีด้วยความยึดมันถือมัน ดีด้วยกิเลสด้วย ตัณหาความทะยานอยาก คืออย่างนี้กิเลสพาดิ

ถ้าศีลธรรมพาดิเนะ มันต้องรู้จักตนรู้จักตัวของเราขึ้นมา เห็นใหม่ ถ้าดีของเราดีด้วยความดีเนี่ย มันจะดีเข้ามาจากหัวใจของเรา เห็นใหม่ ถ้าดีอย่างนี้มันจะดีเพื่อเรา ถ้าดีเพื่อเราแล้วใครเป็นคนรู้ กับเรา ความลับไม่มีในโลกหรือ ความลับไม่มีในโลก ใจดวงนี้มันจะรู้ของมัน ความสกปรกมัน ก็สกปรกของมันนะ เวลาทุกข์มันก็แบกหามของมัน แต่ทางโลกเขาเห็นใหม่ แบกหามขนาดไหน เขาก็มีความสุขของเขา เขาพูดถึงความทุกข์กันไม่ได้ เขามีศักดิ์ศรี เห็นใหม่

แต่เวลาเรา ทุมมสากัจฉา เอตมฺมงกฺลมุตตมํ สนทนาธรรมกันนะ เวลาครูบาอาจารย์ออก จากป่ามาสนทนาธรรมต่อกัน นี่ผู้ที่สูงกว่าจะดึงผู้ที่ต่ำกว่าขึ้นไป เห็นใหม่ เพราะเราพูดออกไปเนี่ย เราพูดถึงความรู้ดีทั้งหมดความรู้ดีของเราเนะ แต่ถ้าครูบาอาจารย์ท่านสูงกว่าท่านยังไปได้อีก เห็น

ใหม่ ความไปได้ก็คือเราคิดใจ แต่ถ้ามันเสมอกัน เห็นใหม่ สิ่งที่เสมอกัน รู้เหมือนกัน อริยสังขันธ์เดียวกันนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เวลาตรัสรู้ธรรมขึ้นมาวางธรรมและวินัยให้เราก้าวเดิน

พวกเราปฏิบัติก็เหมือนกัน ที่เราประพฤติปฏิบัติกันนะ ถ้าถึงที่สุดแล้วเห็นใหม่ เสมอกัน ความสะอาดบริสุทธิ์เสมอกันนะ แต่อำนาจวาสนาของคนต่างกัน การประพฤติปฏิบัติ จริตนิสัยคนก็ต่างกัน การสละทานของเราก็ต่างกัน สิ่งที่แตกต่างกันถ้าเราไปสละที่วัตถุ วัตถุเป็นวัตถุนะ แต่เจตนาสำคัญมาก เจตนาของเราถ้าเราเปิดกว้างขนาดไหนนะ สิ่งนี้มันจะเข้ามาฝังใจเรา เจตนาที่สำคัญมากเลย

เจตนา เห็นใหม่ เวลาออกมาเป็นเจตสิก เจตสิกออกมาจากใจ ถ้าใจมันยึดมั่นก็ทุกข์ของมันอีกนั่นละ แต่ถ้ามันรู้จักมันนะ เรายึดของเรา ยึดเพื่อเป็นถนนหนทาง ยึดเพื่อเป็นที่การก้าวเดิน การก้าวเดินถึงที่สุดไปแล้วนะ เราจะผ่านสิ่งนี้ไป ถ้าเราไม่ยึดสิ่งใดเลย เราจะไปสิ่งนั้นไม่ได้ นี่ความดีมันมีหลายระดับ ความดีที่ต้องยึดก่อน ยึดเป็นถนนหนทางไปก่อน ยึดเป็นเครื่องดำเนินไปก่อน เห็นใหม่ ในกาลามสูตรบอกไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ เลย แต่ในศรัทธาความเชื่อมั่นต้องมีก่อน เห็นใหม่ ในกาลามสูตรไม่ให้เชื่อแม้แต่ครูบาอาจารย์สอนนะ ไม่ให้เชื่อ เพราะความเชื่อแกกัเลสไม่ได้ แต่สัจจะความจริงในหัวใจของเรานี้มันแกกัเลสได้ แต่ถ้าไม่มีความเชื่อเลย ไม่มีความศรัทธา เห็นใหม่

มีศรัทธาแล้วถึงมีการกระทำ มีการกระทำนี้มันเป็นกิจจัญญา เพราะมันมีกิจจะ มีการกระทำ มีการงาน แล้วความเป็นจริงอันนั้นนะ เราเชื่อความเป็นจริงอันนั้น ในกาลามสูตร เห็นใหม่ ถ้าเราบอกว่าไม่เชื่อสิ่งใดๆ เลย เราก็ไม่เชื่อสิ่งใดๆ เลย พระพุทธเจ้าสอนให้ปล่อยวาง เราก็ปล่อยวางแล้ว ปล่อยวางแบบนี้ปล่อยวางแบบไร้สาระ ปล่อยวางแบบเด็กๆ นะ เด็กๆ มันสมมุติเล่นกัน เป็นอะไรมันก็สมมุติเล่นกัน เราสมมุติว่าปล่อยวาง แต่จริงๆ แล้วมันไม่ได้ปล่อยวาง

ถ้าการปล่อยวางเห็นใหม่ กาลามสูตร ถ้ามันเป็นความจริงขึ้นมา เรา รู้จริงเห็นจริงนะ เราจะเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรกับหัวใจของเรา แล้วเราจะเป็นที่พึ่งกับสัตว์โลกทั่วไปๆ เห็นใหม่ ความดีอย่างนี้มันเป็นความดีของเราเนะ เกิดมานี้ทุกข์แน่นอน สัจจะเป็นความทุกข์ ทุกข์เพราะเราเกิดมามีการเกิดชาติปี ทุกขา มีเหตุแล้วมันต้องมีผลไป แต่ความทุกข์เพื่อความประพฤติปฏิบัติ ความ

ทุกข์เพื่อเรามีโอกาส ความทุกข์เพราะเราเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วเราพยายามสร้างสมของเรา ความทุกข์อย่างนี้ทุกข์เพื่อจะพ้นทุกข์

แต่ถ้าทุกข์แบบโลก ทุกข์แบบชีวิตนะ มันจะทุกข์ไปอย่างนี้ เวลาเราเศร้าสร้อยหงอยเหงา เห็นไหม เวลาเราเศร้าสร้อย นี่อาลัยอาวรณ์เป็นกิเลสตัวสุดท้ายนะ ความอาลัยอาวรณ์นี่กิเลสนะ เวลาเราทุกข์เราเจ็บแสบปวดร้ออันหนึ่ง เวลาเราเศร้าสร้อยหงอยเหงามันเป็นความอาลัยอาวรณ์ แล้วนี่อนุสัยอย่างนี้ถ้าเราถอนออกหมดจากใจแล้วนี้ คุณคิดว่าความสุขอันนี้มันมาจากไหน วิมุตติสุข มันเกิดจากหัวใจที่ทุกข์ๆ นี้ หัวใจที่ทุกข์ถึงที่สุดแล้วนี้มันจะมีความสุขของมัน ความสุขจริงๆ อย่างนี้ไม่อาศัยามิส ไม่อาศัยสิ่งใดๆ เลย มันเป็นความสุขโดยธรรมชาติ เอวัง